מדובר בְּעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין ושיחרר אחד את כל חלקו, וְמשנתינו דִּבְרֵי הַכֹּל היא, וחכמים מודים שמי שיש לו רק מחצה יכול לשחררו, כיון שהוא משחרר כל חלקו, כאשה שיוצאת ממנו לגמרי בגירושיה.

דין נוסף במחלוקת רבי וחכמים: אָמַר רַבָּה, הַמַּחֲלוֹקֶת היא רק בְּשֶׁשִּׁיחְרֵר את חֶצְיוֹ האחד של העבד וְהִנִּיחַ את חֶצְיוֹ האחר ונמצא שלא יצא ממנו כולו כאחה, אֲבָל אם שִׁיחְרֵר את חֶצְיוֹ האחד וְטָבַר את חֶצְיוֹ האחר אוֹ שְׁנָתַן בְּמַתָּנָה את חֶצְיוֹ האחר בבת אחת עם השחרור, כֵּיוָן דְּקָנְפִיק מִינֵּיהּ פּוֹלֵיהּ – כיון שהעבד כולו יוצא ממנו, דִּבְרֵי הַכֹּל קָנָה העבד את חציו וחל השחרור.

הגמרא מקשה, אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבה, וּבְכוּלֹּו יוצא ממנו כאחד, לֹא פְּלִינֵי – אינם חולקים, וְהָתָנֵי חֲדָא – והלוא למדנו בברייתא אחת שהַפּוֹתֵב נְכָסָיו לִשְׁנֵי עֲבָדָיו בשני שטרות, ובכל אחד כתוב שכל נכסיו לאחד מהם, וזיכה את שניהם כאחת על ידי שליח, קָנוּ את הנכסים, וכל אחד זוכה במחציתם, וּמְשַׁחְרְרִין זֶה אֶת זֶה, שהרי כל אחד קנה את חצי חבירו שבכלל הנכסים, ומשחררו. וְתַנְיָא אִידָךְ – ושנינו בברייתא אחרת, הָאוֹמֵר וכתב כן בשטר, כָּל נְכָסַי נְתוּנִין לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֲבָדַי, אַף עַצְמָם לֹא קָנוּ העבדים. נמצא שהבריתות סותרות. מַאי לָאו – האם לא נאמר שהָא – הברייתא הראשונה כְּרַבִּי שאפשר לשחרר מחצה בשטר, ולכן קנו ומשחררים זה את זה, וְהָא – והברייתא השניה כְּרַבָּנָן הסוברים שאין לשחרר מחצה בשטר, ואף שהקנה לשניהם בבת אחת [כמו שיחרר חציו ומכר חציו] לא קנו כלל. עונה הגמרא, לֹא, אִידִי וְאִידִי לפי רַבָּנָן, הָא – בברייתא הראשונה, מדובר דְּאָמַר כּוּלֹּו, דהיינו שכל נכסיו נתונים לכל עבד, והקנה בשטר כל הנכסים לכל עבד, וחל השחרור משום שכל העבד יוצא מהאדון בבת אחת, וכן מכר חציו ושיחרר חציו חל השחרור. וְהָא – בברייתא השניה, מדובר דְּאָמַר – שכתב בשטרות אני מקנה חֶצְיֵי לזה וְחֶצְיֵי מנכסי לזה, ולא קנה העבד ביון שלא השתחרר ממנו כולו בבת אחת, שהרי מתחילה שיחרר רק חצי הראשון לבדו, ולא חל השחרור, ושוב שיחרר רק חצי השני לבדו וגם לא חל השחרור. ואפילו אם נתן את שתי השטרות בבת אחת לא חל השחרור, כיון שיתכן שנתן את אותו חצי מנכסיו לשניהם, והחצי השני שכולל גם מחצה מהעבדים נשאר אצלו, נמצא שלא חל השחרור כלל.

שואלת הגמרא, וְהָא מְדַקְתָנֵי סֵיפָא – והרי ממה שנאמר בסוף הברייתא השניה, וְאִם אָמַר חֶצְיֵי לזה וְחֶצְיֵי לזה לֹא קָנוּ, שמא הקנה אותו חצי לשניהם, משמע שכוונת הברייתא לומר דין נוסף שגם בזה לא קנו, מַכָּלָל דְּיֵרֵישָׁא דְּאָמַר כּוּלֹּו – ויש לדייק שברישא מדובר במקרה אחר, שמקנה לכל עבד את כולו ובכל זאת לא קנה, אף שיצא ממנו הכל כאחת. עונה הגמרא, סוף הברייתא פָּרִישֵׁי קָא מְפָרֵשׁ – בא לפרש את הרישא. וזו כוונת הברייתא, האומר כל נכסי נתונים לפלוני ופלוני עבדיי אַף עַצְמָן לֹא קָנוּ, כֵּיצַד, כְּגוֹן דְּאָמַר חֶצְיֵי חֲצִי, שחוששים שנתן לשני העבדים אותו חצי ושייר לעצמו את החצי השני. אבל אם מקנה את כל הנכסים לכל עבד, אין חשש ששייר לעצמו, וחל השחרור.

הגמרא מוכיחה את הביאור בברייתא: חָכִי נַמִּי מַסְתַּבְרָא – כך גם מסתבר שהסיפא מבארת את הרישא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שאם תעלה בדעתך שברֵישָׁא מדובר דְּאָמַר כּוּלֹּו – שכל נכסיו נתונים לכל אחד ולא רק חצי, קשה, חֲשָׁתָא – עתה שאָמַר כּוּלֹּו – שכל נכסיו נתונים לכל אחד מעבדיו לֹא קָנוּ, אם אָמַר חֶצְיֵי מנכסי נתון לעבד זה וְחֶצְיֵי מנכסי נתון לעבד זה מַיבַּעְיָא – צריך לומר שלא קנו, כל שכן הוא שהרי כאן יש יותר חשש ששייר לעצמו, ולמה הוצרכה הסיפא. בהכרח שהסיפא באה לבאר את הרישא כפי שהסברנו לעיל. דוחה הגמרא, אִי מִשּׁוּם הָא לֹא אִירְיָא – אם זה מה שהוקשה לך, לאו דווקא הוא ואין הכרח לדבר, כי אפשר לומר שתָּנָא סֵיפָא לְגַלּוּיֵי רֵישָׁא – ששנה התנא את הסיפא לגלות על הרישא, שֶׁלֹּא תֹּאמַר שמדובר בְּרֵישָׁא דְּאָמַר חֶצְיֵי חֲצִי ולכן לא קנו, אֲבָל אָמַר כּוּלֹּו קָנוּ, לכן תָּנָא – שנה את הסֵיפָא דְּאָמַר במפורש חֶצְיֵי חֲצִי, מִכְּלָל – ומזה תדייק דְּרֵישָׁא – שברישא מדובר דְּאָמַר כּוּלֹּו, וַאֲפִילּוּ הָכִי – ובכל זאת לֹא קָנוּ.

אופן שני ליישב את סתירת הברייתות: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – בברייתא האומרת שלא קנו, מדובר שכתב זאת בְּשָׁטָר אֶחָד, ואין לשחרר שני עבדים בשטר אחד, שלומדים מגירושי אשה שנאמר בהם (דברים כד א) 'וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת' ודורשים 'לה' ולא לה ולחברתה בגט אחד, והוא הדין בעבדים, ולכן לא קנו. כָּאן – בברייתא האומרת שקנו מדובר שכתב זאת בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת. מקשה הגמרא, אם נפרש שבברייתא האומרת שלא קנו מדובר שכתב זאת בְּשָׁטָר אֶחָד, קשה מַאי אִירְיָא – למה הסיפא מפרשת שרק אם כתב בשטר שמקנה חֶצְיֵי לזה וְחֶצְיֵי לזה לא קנו, אֲפִילּוּ אָמַר שמקנה כּוּלֹּו לכל אחד נַמִּי לֹא קָנוּ. מיישבת הגמרא, הָכִי נַמִּי קָאָמַר – אכן זו כוונת הברייתא, אַף עַצְמָן לֹא קָנוּ, משום שאין משחררים שני עבדים בשטר אחד, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שלא קנו כשכתב זאת בְּשָׁטָר אֶחָד, אֲבָל אם כתב בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת קָנוּ, וְאִם אָמַר חֶצְיֵי נכסי לזה וְחֶצְיֵי נכסי לזה, אַף אם כתב זאת בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת נַמִּי לֹא קָנוּ, משום שיש לומר שהקנה את אותו החצי לשניהם ושייר לעצמו את החצי השני.

אופן שלישי ליישב: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, לֹא קַשְׁיָא, ובשתיהן כתב את כל נכסיו לעבדיו, אלא שכָּאן – בברייתא האומרת שקנו, מדובר שנתן להם את שני השטרות בְּבַת אַחַת, ויצאו ממנו שניהם לגמרי, כי כל עבד קנה חציו וחציו השני ניתן לחבירו. וּכָאן – בברייתא האומרת שלא קנו, מדובר שנתן להם את השטרות בְּזֶה אַחַר זֶה. מקשה הגמרא על ביאור זה, בְּשִׁלְמָא מובן שבַּתְרָא לֹא קָנֵי – שהאחרון שקיבל את השטר לא קנה את עצמו, דְּהָא קָנֵי לֵיהּ קַמָּא – שהרי הראשון קנאו, אֶלָּא קַמָּא – העבד הראשון לֵיקְנֵי נַפְשֵׁיהּ וְלֵקְנֵייהּ לְחַבְרֵיהּ – למה לא יקנה את עצמו ואת חבירו. אֶלָּא מְתַוּרְתָּא בְּרַשְׁנִינַן מֵעַיְקָרָא – ברור הדבר ביישובים שאמרנו מתחילה, ונדחה ביאור זה.

אופן נוסף: רַב אַשִׁי אָמַר, שבברייתא השניה אינם קונים משום שֶׁשָּׁאנִי הָתָם דִּקָּא קָנֵי לְהוּ – שקראם בשטר עֲבָדַיי, ומוכח מלשונו שלא התכוון לשחררם, שסבר שיכול להקנות להם את הנכסים גם בלי לשחררם. ולפיכך לא קנו כלום שהרי הם עדיין שלו ומה שקנה עבד קנה רבו.

הגמרא דנה בדבריו: אָמַר לֵיהּ רַפְרָם לְרַב אַשִׁי, וְדִלְמָא מה שקרא להם עבדיי כוונתו רק עֲבָדַיי שֶׁהָיוּ כְּבָר, מִי לֹא תְּנַן במשנה בפאה (פ"ג מ"ח) הַכּוֹתֵב כָּל נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ יָצָא לְחֵירוּת, כי בכלל נכסיו הקנה לו גם את עצמו ונשתחרר ויכול לזכות בנכסים, אולם אם שִׁייֵר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא – שאותה אינו מקנה לו, לֹא יָצָא לְחֵירוּת, שכיון שאיננו יודעים איזו קרקע התכוון לשייר, לא קנה שום קרקע, וכיון שקרקע לא קנה גם את עצמו לא קנה. כיון שבדיבור אחד הקנה את העבד ואת הקרקעות ובטל הדיבור לגבי הקרקעות, בטל גם לגבי העבד ולא מחלקים את דיבורו שיחול רק לגבי העבד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְעוֹלָם הוּא בֶּן חוֹרִין ואפילו שייר קרקע כל שהוא, מכיון שפלגינן דיבורא, חוצים את דיבורו ומקיימים אותו במה שאפשר לקיים והרי ודאי שאין העבד נקרא קרקע ולא שיירו, ואף שאת הקרקעות לא קנה את עצמו קנה. עַד שֶׁיֹּאמַר כָּל נְכָסַי נְתוּנִין לְפְלוֹנִי עַבְדִּי חוּץ מֵאֶחָד מֵרִבּוֹא שֶׁבָּהֶן – חלק אחד מעשרת אלפים מנכסי איני מקנה לו. וכיון שאין אנו יודעים איזה חלק, יש לחשוש שהתכוון לשייר את העבד עצמו, ובעינינו אינו אלא אחד מעשרת אלפים בנכסיו. וממשנה זו יש לדייק, תַּעֲמֹא – כל הטעם שאינו קונה מפני דְּאָמַר [חוּץ מֵאֶחָד מֵרִבּוֹא שֶׁבָּהֶן] – ואנו אומרים שאולי התכוון לעבד עצמו, הָא לֹא אָמַר הָכִי אלא רק 'כל נכסי נתונים לפלוני עבדי', קָנֵי העבד ומשתחרר, וקשה אַמַּאי – למה הועיל שחרורו, וְהָא עֶבֶד קָא קָנֵי לֵיהּ – הרי קראו עבד, אֶלָּא על כרחך שכוונתו לומר עַבְדִּי שֶׁהָיָה כְּבָר, הָכָא נַמִּי בברייתא כוונתו עֲבָדַיי שֶׁהָיוּ כְּבָר, ונדחו דבריו של רב אשי.

שנינו במשנה שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד

המשך בעמוד ס

ואת עצמו יום אחד. הגמרא דנה על פרטים נוספים במצב זה: אם נָּתַן שׁוֹר לעבד זה, ביוֹם שעבודתו שֶׁל רַבּוֹ, תשלומי הנזק שפחתו דמי העבד משלם השור לְרַבּוֹ, ואם נגחו ביוֹם שעבודתו שֶׁל עַצְמוֹ, התשלומים לְעַצְמוֹ. מקשה הגמרא, אֶלָּא מַעֲתָּה ביוֹם שעבודתו שֶׁל רַבּוֹ שנחשב עבד יְשֵׁא שִׁפְחָה, וביוֹם שעבודתו שֶׁל עַצְמוֹ שנחשב בן חורין יְשֵׁא בַּת חוֹרִין. מתרצת הגמרא, בְּאִיפּוֹרָא לֹא קָאַמְרִינַן – בענינים של איסור, כמו לשאת שפחה או בת חורין, אין לחלקו לחצאין ולומר שיום אחד יחשב עבד וביום השני יחשב בן חורין, אבל לגבי זכיית ממון, כמו שמלאכתו תלויה בימים, הוא הדין זכיית ממון תלוי בימים.

מקשה הגמרא, תָּא שְׁמַע, נאמר בברייתא שאם שור נגח וְהֵמִית מִי שֶׁחֲצִיוֹ עֶבֶד וְחֲצִיוֹ בֶּן חוֹרִין, והדין הוא שמי ששורו הרג עבד משלם לאדונו קנס שלושים שקלים, ומי ששורו הרג בן חורין משלם ליורשיו כופר שהוא שווי דמיו, אך כאן שנגח השור חציו עבד וחציו בן חורין, נוֹתֵן בעל השור חֲצִי קְנָס לְרַבּוֹ משום שנגח חצי עבד,

וַחֲצִי כּוֹפֶר לִיוֹרְשָׁיו, משום שנגח חצי בן חורין. וקשה, אַמַּאי – למה נותן מחצית לזה ומחצית לזה, הָכִי נַמֵּי לֵימָא – כך גם נאמר כאן שאם נגחו והרגו בְּיוֹם שֶׁל רַבּוֹ ישלם קנס שלם לְרַבּוֹ, ואם בְּיוֹם שֶׁל עַצְמוֹ ישלם כופר שלם לְעַצְמוֹ לצד חירות שלו, דהיינו ליורשיו.

מיישבת הגמרא, שַׁאנִי הָכָא דִּקָּא כַּלְיָא קָרְנָא – כאן התשלום הוא על דבר שכלה הקרן, ובזה בטלה החלוקה משום שהקרן שייכת לשניהם, ולפיכך חולקים בתשלום. הגמרא תמהה, וְאֶלָּא חֵיכִי דָּמֵי דִּלְמָא קָא כַּלְיָא קָרְנָא – ואיך הוא האופן שלא כלה הקרן, והלא כל תשלום של נזק הוא על דבר שכלה ואיננו. מבארת הגמרא, שזהו כְּגוֹן שֶׁהָכָּהוּ השור עַל יָדוֹ וְצָמְתָה – יבשה יָדוֹ, וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר ולהתרפא, שבזה לא כלה הקרן, וצריך לשלם כמה שנפחת עכשיו לימכר בשוק. מקשה הגמרא, הָנֵיחָא – אפשר לומר כן לְאַבָּיֵי, דְּאָמַר שאם הכה אדם את חבירו על ידו ויבשה וסופה לחזור, שנוֹתֵן לוֹ המזיק לניזק שֶׁבֶת גְּדוֹלָה, והוא הנקרא 'נזק' דהיינו מה שהזיקו שהשביתו ממלאכתו שעד שתתרפא ידו ותחזור לתיקנוה אין יכול לעבוד כלל עם ידו היבשה אלא כשומר קישואין ששכרו מועט יותר, וְכן נותן לו עוד תשלום שֶׁבֶת קְטַנָּה, והוא הנקרא 'שבת' דהיינו מה שהשביתו ממלאכתו לגמרי שאפילו שומר קישואין אינו יכול להיות עד שיקל מעליו כאב המכה, לדעה זו שיש חיוב נזק בהכאה כזו אף שהיא לזמן, שַׁפִּיר אפשר לומר שכיון שבמכה זו יש חיוב נזק, גם שור חייב בו, וכיון שאין כלה הקרן נותן ביום של רבו לרבו וביום של עצמו לעצמו. אֶלָּא לְרָבָא דְּאָמַר שאם הכהו על ידו ויבשה וסופה לחזור שאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ תשלומי 'נזק' כלל, כיון שסופו להתרפא, אֶלָּא נותן רק שֶׁבְּתוֹ מה שמושבת ממלאכה שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם, ששמים כמה מפסיד כל יום ויום מהמלאכה שהיה רגיל בה, בשעה שאינו יכול לעבוד כלל, ובשמבריא ואינו יכול לעבוד רק כשומר קישואין, ישמור קישואין, ויתן לו את פחת השכר. הלא הַאי – כאן בנידון זה, יסבור רבא שאינו משלם גם כן 'שבת', שהרי שׁוֹר הוּא שנגח, וְשׁוֹר אפילו שהזיק אדם לצמיתות אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא נֶזֶק ולא שבת, ואיך אפשר לומר שמדובר בהכהו על ידו ויבשה וסופה לחזור שאין בזה תשלומין כלל לפי רבא.

מיישבת הגמרא, אִי בָּעֵית אֵימָא שמה שאמרנו לעיל שאם הוכה משלם ב'יום של רבו לרבו וביום של עצמו לעצמו', שאין מדובר שהכהו שור, אלא מדובר כְּשֶׁהִכָּהוּ אָדָם שמשלם שבת. וְאִי בָּעֵית אֵימָא שאכן מדובר בשור, ומה שמבואר שמשלם השור והעמדנו שהכהו על ידו ויבשה וסופה לחזור, ומוכח שיש דין נזק בהכאה זו ושלא כמו שאמר רבא, אין זה קשה עליו, שהלוא מֵימְרָא הִיא ולא משנה או ברייתא, וּמֵימְרָא לְרָבָא לֵיתֵי – ואין רבא סובר מימרא זו.

לעיל (לח:) נאמר שלדעות שונות עבד שהופקר או הוקדש יצא לחירות וצריך גט שחרור. גם חציו עבד וחציו בן חורין שלמדנו במשנתינו שכופין את רבו לשחררו, נחשב כמי שיצא לחירות אולם עדיין צריך גט שחרור:

אִיבַּעְיָא לְהוּ, עבד שיצא לחירות וּמְעוּכָּב גֵּט שִׁחרוּר שעדיין לא שחררו אדונו בשטר, האם כאשר נגחו שור והרגו, יֵשׁ לוֹ קִנְיָן שלושים שקלים ככל עבד שנגחו שור והרגו, אוֹ אֵין לוֹ קִנְיָן כיון שכבר יצא לחירות, אף שעדיין לא קיבל גט שחרור. וצדדי הספק הם, שלגבי הקנס 'אם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר או אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שֶׁקָּלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו' אָמַר רַחֲמָנָא (שמות כב יא), וְהַאי לָאו אָדוֹן הוּא – וזה אינו נחשב אדון שיקבל את הקנס, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דִּמְחוּסַּר גֵּט העבד שִׁחרוּר, אָדוֹן קָרֵינָא בֵּיהּ – בעליו עדיין נחשב אדון לקבל את הקנס.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, כֹּהֶנֶת שֶׁנִּתְעָרֵב וְלָדָהּ בְּוֹלַד שִׁפְחָתָהּ, ומת האדון וירשו הבן, אולם אין ידוע עתה מידו הכהן האדון ומידו עבדו, חֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה ממה נפשך, שכל אחד מהם הוא או כהן או עבד כהן, ואף עבד כהן אוכל תרומה, וְחוֹלְקִין חֵלֶק כְּאֶחָד עַל הַגּוֹרֶן, שצריכים לקחת את התרומה יחד, שכיון שאין נותנים תרומה לעבד כהן בגורן אלא אם כן רבו עמו, לכן אינם יכולים לבוא לקבל כל אחד בפני עצמו. הַגְּדִילוּת הַתַּעֲרוֹבוֹת – שני אלו שנתערבו, מְשַׁחְרְרִין זֶה אֶת זֶה, וממה נפשך אותו שהוא עבד יצא לחירות. וכאן זה שהוא העבד האמיתי אין רשות לרבו עליו ואינו עובד לו מפני הספק, והוא רק מעוכב גט שחרור, ואף על פי כן אוכל הוא בתרומה שנחשב קנין כספו של זה שהוא אדונו האמיתי, ונפשט הספק שמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה.

דוחה הגמרא, הָכִי הַשְׁתָּא, האם כך הוא הדבר, הָתָם – שם באלו שהתערבו אִם יָבֹא אֵלִיָּהוּ הנביא וְיֹאמַר בְּחַד מִינַּיְיהוּ – על אחד מהם דְּעֶבֶד הוּא, הלוא קִנְיָן כַּסְפּוֹ קָרֵינָא בֵּיהּ – הוא יחשב קנין כספו כיון שהתברר שהוא העבד, ולכן אפילו בשעת הספק אוכל בתרומה שהרי באמת הוא קנין כספו, אבל הָכָא לָאו קִנְיָן כַּסְפּוֹ הוּא כְּלָל, שאין רשות רבו עליו באמת ולא מפני ספק, ושמא אין זה נחשב קנין כספו לגבי אכילת תרומה.

רְאשׁוֹנָה של בית הלל, שסברו שאין כופין את רבו לשחררו, והוא אדון גמור.

הגמרא מנסה לפשוט עוד: תָּא שְׁמַע, הַפֵּיל האדון אֶת שִׁנּוֹ של העבד וְאחר כך סִימָא אֶת עֵינוֹ של העבד, יוֹצֵא העבד בְּשִׁנּוֹ, כפי שאמרה התורה שאם יפילנה האדון יצא לחפשי, וְנוֹתֵן הרב לעבדו דְּמֵי עֵינוֹ, כפי שמשלם המזיק אדם בן חורין. והבינה הגמרא שעבד היוצא בשן ועין צריך גט שחרור, ומעתה קשה, וְאִי אָמְרַתְּ שמעובב גט שחרור יֵשׁ לוֹ קִנְיָן וְקָנָם לְרַבּוֹ הוא, אם כן הַשְׁתָּא חָבְלֵי בֵּיהּ אַחֲרִינֵי יָהֲבֵי לֵיהּ לְרַבֵּיהּ – הלוא אם יחבלו בו אחרים ינתנו דמי החבלה לרבו, חָבַל בֵּיהּ רַבֵּיהּ גּוּפֵיהּ יָהֵיב לֵיהּ לְדִידֵיהּ – האם יתכן שאם חבל בו רבו ישלם הרב לעבד, אלא ודאי מוכח שבמעובב גט שחרור אין הקנס לאדון. דוחה הגמרא, דִּילְמָא – אפשר שבריית'א זו סוברת כְּמַאן דְּאָמַר שהיוצא בשן ועין אֵינוֹ צָרִיךְ גט שחרור, ולכן מיד כאשר הפיל האדון את שינו יצא לחירות, ובשסימא את עינו אינו כבר עבדו ולכן עליו לשלם לו, אבל באופן שהוא צריך גט שחרור משלם המזיק את קנסו לרבו. ונידון זה אם היוצא בשן ועין צריך גט שחרור הוא מחלוקת בברייתא, דְּתַנְיָא, בְּכוּלָּן, בשן ועין ובכל עשרים וארבעה ראשי האיברים, עֶבֶד יוֹצֵא בָּהֶן לְחֵירוּת, וְצָרִיךְ גֵּט שִׁחרוּר מֵרַבּוֹ על מנת להחשב כישראל גמור ולהיות מותר בבת ישראל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ גט שחרור. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, צָרִיךְ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, צָרִיךְ. הַמַּכְרִיעִין לִפְנֵי חֲכָמִים אוֹמְרִים, נִרְאִים ומסתברים דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן שאמר שאין צריך גט שחרור ביוצא מרבו בְּשֵׁן שהפיל לו וְעַיִן שסימא לו, הוֹאִיל וְתוֹרָה זִכְּתָה לוֹ שיצא, וכתבה זאת במפורש, וְנראים דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שאמר שהוא זקוק לגט שחרור, בְּיוֹצִיאתו מחמת שֶׁאֵר אֲבָרִים, הוֹאִיל וְקָנָם חֲכָמִים הוא מה שיוצא כאשר האדון נטלם והפילם. הגמרא תמהה, האם קָנָם הוּא מדברי חכמים, הלוא הָא קְרָאֵי קָא דָּרְשִׁינַן – מפסוקים למדנו זאת. מבארת הגמרא, אֶלָּא אֵימָא שכוונת הברייתא היא הוֹאִיל וּמִדְּרַשׁ חֲכָמִים הוּא ואינו נאמר במפורש, לכן רק בהם הוא צריך גט שחרור.

ספק נוסף: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מְעוּכָּב גֵּט שִׁחרוּר והוא עבדו של כהן, האם אוֹכֵל בִּתְרוּמָה כשאר עבד כהן, אוֹ אֵינוֹ אוֹכֵל. וצדדי הספק הם, שהרי קִנְיַן כַּסְפּוֹ אָמַר רַחֲמָנָא – נאמר לגבי אכילת תרומה (ויקרא כב יא) 'וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוא יֹאכַל בּוֹ', שעבד כהן שהוא קנין כספו אוכל בתרומה, וְהַאי שכבר יצא מתחת יד רבו לענין ממון, לָאו קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא, שהרי יצא לחירות ואינו עובד בשבילו, ואינו אוכל בתרומה, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דִּמְחוּסַּר גֵּט שִׁחרוּר הוא, קִנְיַן כַּסְפּוֹ קָרֵינָא בֵּיהּ, ולכן יוכל לאכול בתרומה.

הגמרא מביאה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב מְשַׁרְשִׁיָא, כֹּהֶנֶת שֶׁנִּתְעָרֵב וְלָדָהּ בְּוֹלַד שִׁפְחָתָהּ, ומת האדון וירשו הבן, אולם אין ידוע עתה מידו הכהן האדון ומידו עבדו, חֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין בִּתְרוּמָה ממה נפשך, שכל אחד מהם הוא או כהן או עבד כהן, ואף עבד כהן אוכל תרומה, וְחוֹלְקִין חֵלֶק כְּאֶחָד עַל הַגּוֹרֶן, שצריכים לקחת את התרומה יחד, שכיון שאין נותנים תרומה לעבד כהן בגורן אלא אם כן רבו עמו, לכן אינם יכולים לבוא לקבל כל אחד בפני עצמו. הַגְּדִילוּת הַתַּעֲרוֹבוֹת – שני אלו שנתערבו, מְשַׁחְרְרִין זֶה אֶת זֶה, וממה נפשך אותו שהוא עבד יצא לחירות. וכאן זה שהוא העבד האמיתי אין רשות לרבו עליו ואינו עובד לו מפני הספק, והוא רק מעוכב גט שחרור, ואף על פי כן אוכל הוא בתרומה שנחשב קנין כספו של זה שהוא אדונו האמיתי, ונפשט הספק שמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה.

דוחה הגמרא, הָכִי הַשְׁתָּא, האם כך הוא הדבר, הָתָם – שם באלו שהתערבו אִם יָבֹא אֵלִיָּהוּ הנביא וְיֹאמַר בְּחַד מִינַּיְיהוּ – על אחד מהם דְּעֶבֶד הוּא, הלוא קִנְיַן כַּסְפּוֹ קָרֵינָא בֵּיהּ – הוא יחשב קנין כספו כיון שהתברר שהוא העבד, ולכן אפילו בשעת הספק אוכל בתרומה שהרי באמת הוא קנין כספו, אבל הָכָא לָאו קִנְיַן כַּסְפּוֹ הוּא כְּלָל, שאין רשות רבו עליו באמת ולא מפני ספק, ושמא אין זה נחשב קנין כספו לגבי אכילת תרומה.

המשך בעמוד כה

הגמרא מביאה ספק על מכירת זכות הקנס: **אִיבָּעֲיָא לְהוּ**, **עֶבֶד** שֶׁמָּכְרוּ **רַבּוֹ** לאחר לְקָנָם בלבד, שאם יגחנו שור יהא הקנס לקונה, **הָאִם הוּא מָכוּר** ואם יגחנו שור יהא הקנס לקונה, **אוֹ אֵינוֹ מָכוּר** משום שאין אדם מוכר דבר שלא בא לעולם, ולא יקבל את הקנס אלא יהא לאדון. **תֵּיבָּעֵי** – יש להסתפק כן **לְרַבִּי מֵאִיר, תֵּיבָּעֵי** – וכן יש להסתפק כן **לְרַבָּנָן**, שנחלקו אם אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. **תֵּיבָּעֵי לְרַבִּי מֵאִיר** שסובר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שאולי **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי מֵאִיר שֶׁאָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם אֶלָּא כְּגוֹן** שמקנה לו **פֵּירוֹת דֶּקֶל** שעדיין לא צמחו, **דַּעֲכֵידֵי דְּאָתוּ** – שעומדים פירות אלו לבוא לעולם וסופם לצמוח, **אֲבָל חָבָא** – כאן במוכר קנס עבדו, **מִי יֵימַר דְּמִינָּח** – מי יאמר שאכן ינגח העבד, **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר דְּמִינָּח** – ואפילו יארע כן שינגח, **מַמַּאי** – מהיכן יש לנו לבטוח **דְּמְשַׁלַּם** בעל השור,